

Tjänsteutlåtande

Utfärdat 2022-12-15

Diarienummer 0840/22

Handläggare

Linnea Nilsson

Telefon: 031-368 36 84

E-post: linnea.nilsson@kultur.goteborg.se

Yttrande till kommunstyrelsen över motion från Stina Svensson (FI) om att byta ut statyn "Sittande flicka" som är placerad vid Rådhusets innergård

Förslag till beslut

I kulturnämnden

1. Kulturnämnden avstyrker motionen om att byta ut statyn "Sittande flicka" som är placerad vid Rådhusets innergård.
2. Kulturnämnden översänder förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som eget yttrande.

Sammanfattning

Stina Svensson (FI) har i kommunfullmäktige lagt fram en motion om att byta ut statyn "Sittande flicka" som är placerad vid Rådhusets innergård. Kommunstyrelsen har översänt motionen på remiss till kulturnämnden för yttrande senast den 28 februari 2023. I motionen föreslås kommunstyrelsen överse att byta ut statyn "Sittande flicka" till annan utsmyckning som inte är del av det strukturella förtrycket av kvinnor i Göteborg. Vidare föreslås att kulturnämnden i samverkan med berörda nämnder och bolag genomför en inventering av hur många offentliga konstverk i Göteborg som är av namngivna historiska kvinnor och hur många som är av namnlösa kvinnor och flickor, i syfte att genomföra förändringar.

Kulturförvaltningens bedömning är att motionen bör avstyrkas, dels med hänsyn till det kulturhistoriska värdet i miljön, dels utifrån principen om armlängds avstånd. Statyn i sig, liksom hela Rådhuset, omfattas av byggnadsminnesförklaringens skyddsbestämmelser och av förvanskningförbud enligt plan- och bygglagen. Rådhuset och dess miljöer ingår också i ett område med riksintresse, vilket utgör ett starkt skydd mot förändringar i gestaltningen. Målet om att värna kulturarvet återkommer i lagar och konventioner på såväl lokal som nationell och internationell nivå. Vidare ser förvaltningen att förslagen om att dels byta ut statyn, dels inventera det befintliga beståndet av offentliga konstverk i syfte att genomföra förändringar innebär politiskt inflytande på konstens innehåll. Detta går emot principer om konstnärlig frihet och armlängds avstånd. Göteborgs Stad arbetar med konst utifrån en ambition om att möjliggöra för en mängd olika röster att komma till tals i det offentliga rummet. Konst i stadsmiljön kan såväl komma att överraska som störa och beröra. Med hänsyn till stadsutvecklingen framåt bör målsättningen vara att främja en mångfald av konstnärliga uttryck utan styrning av dess innehåll samtidigt som det gemensamma kulturhistoriska arvet värnas.

Bedömning ur ekonomisk dimension

Rådhusets exteriör och interiör, inklusive innergård, ingår i ett område av riksintresse och är byggnadsminnesförklarat, vilket innebär att miljön har ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Enligt byggnadsminnesförklaringens skyddsbestämmelser får gårdsutrymmet inte bli föremål för väsentlig förändring utan riksantikvariens samtycke. En förändring av gestaltningen i ett område med så omfattande kulturhistoriskt skydd och värde skulle innebära att fördjupningsarbeten behöver tas fram innan en eventuell åtgärd kan göras. Dessa fördjupningsarbeten kan vara både tids- och resurskrävande.

Bedömning ur ekologisk dimension

Kulturförvaltningen har inte funnit några särskilda aspekter på frågan utifrån denna dimension.

Bedömning ur social dimension

Motionen syftar till att främja jämställdheten genom att balansera stadens bestånd av statyer så att det inte finns ett stort överflöd av namngivna klädda män i relation till statyer med namnlösa nakna kvinnor. Utifrån den sociala dimensionen kommer även hänsyn till kulturarvet in som en faktor och olika sociala värden ställs därmed mot varandra. Mot bakgrund av de lagar och regleringar som syftar till att värna kulturarven på lokal, nationell och internationell nivå bedöms det olämpligt att byta ut en staty som är del av en miljö och gestaltning av så högt kulturhistoriskt värde. Att politiken ska förhålla sig till konstens uttryck och innehåll på en armlängds avstånd är en princip som därtill spelar in. Ett exempel på ett område där politiken på ett tydligare sätt kan fatta beslut för att främja jämställdhet i stadsplaneringsfrågor är kulturnämndens namnberedning. I namnberedningens instruktion finns en princip om att hälften av alla gator och torg som namnges efter personer ska namnges efter kvinnor.

Bilaga

Motion av Stina Svensson (FI) om att byta ut statyn ”Sittande flicka” som är placerad vid Rådhusets innergård.

Expedieras till

Kommunstyrelsen.

Ärendet

Kommunstyrelsen har översänt motion av Stina Svensson (FI) om att byta ut statyn ”Sittande flicka” som är placerad vid Rådhusets innergård till kulturnämnden på remiss. Yttrande ska lämnas senast den 28 februari 2023.

Beskrivning av ärendet

I motionen som kulturnämnden ska yttra sig över föreslår motionären att kommunstyrelsen överser att byta ut statyn ”Sittande flicka” till annan utsmyckning som inte är del av det strukturella förtrycket av kvinnor i Göteborg. Vidare föreslås att kulturnämnden i samverkan med berörda nämnder och bolag genomför en inventering av hur många offentliga konstverk i Göteborg som är av namngivna historiska kvinnor och hur många som är av namnlösa kvinnor och flickor, i syfte att genomföra förändringar.

Motionären beskriver i sin motion att statyn av en namnlös, naken kvinna framstår som en symbol för ojämställdheten inne i Rådhuset. Statyn uppfattas av motionären som en rest från 1900-talet där kvinnans kropp var ett objekt för den manliga konstnärsblicken och till för allmän försköning. Därför föreslås i motionen att statyn bör bytas ut mot en mer lämplig utsmyckning som inte reproducerar ett mönster av ojämställdhet. Vidare menar motionären att det finns för få statyer av namngivna historiska kvinnor med kläder på i Göteborg, medan det finns en uppsjö av statyer av namnlösa nakna kvinnor.

Rådhuset och dess innergård

Rådhuset är centralt beläget i Göteborg. Den äldre delen av Rådhuset är från 1672, ritad av arkitekten Nikodemus Tessin d.ä. Byggnaden har varit föremål för ombyggnad flera gånger, bland annat under 1810-talet. Under 1930-talet behövde dåvarande rådhusrätten och magistraten större lokaler och en arkitekttävling utlystes. Arkitekten Gunnar Asplund vann tävlingen och 1936 stod tillbyggnaden klar. År 1968 byggnadsminnesförklarades den äldre delen av Rådhuset och år 1982 blev även den yngre tillbyggnaden ett byggnadsminne.

Rådhuset har en innergård som nås genom huvudentrén, där den äldre byggnaden från 1672 möter tillbyggnaden från 1936. På gårdsrummet finns en fontän och en skulptur som båda placerades här i samband med ombyggnaden år 1937. Skulpturen kallas ”Sittande flicka” och skapades av Gerhard Henning 1936. Den skänktes som gåva till Göteborgs rådhusrätt av fru Conny Colliander med söner.

Kulturarv och kulturmiljö

Enligt Riksantikvarieämbetets definition består kulturmiljön av hela den av människor påverkade miljön. Det kan handla om en enskild inrättning eller lämning, ett mindre eller större landskapsavsnitt, en bygd eller en region. Det omfattar förutom den fysiska miljön också immateriella delar så som ortnamn eller sägner kopplade till enskilda platser eller områden. Kulturmiljön är en del av kulturarvet, som i sin tur avser alla materiella och immateriella uttryck för mänsklig påverkan.¹

Allmänna regleringar och mål för kulturmiljön

Det finns många lagar och mål från såväl lokal som nationell och internationell nivå som syftar till att värna kulturmiljön och kulturarvet. I både Agenda 2030 och FN:s New

¹ [Definition av kulturarv och kulturmiljö | Riksantikvarieämbetet \(raa.se, 2021\)](https://raa.se/2021/01/01/definition-av-kulturarv-och-kulturmiljo/)

Urban Agenda finns delmål i byggandet av hållbara städer som handlar om att skydda världens natur- och kulturarv.

På nationell nivå framgår i 1 kap. 1 § kulturmiljölagen (KML) att ansvaret för kulturmiljön delas av alla, och att såväl enskilda som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. I 8 kap. 13 § plan- och bygglagen (PBL) finns ett förbud mot förvanskning av byggnader som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt. Riksdagen antog 2018 propositionen *Politik för gestaltad livsmiljö*, vars mål är styrande för statliga aktörer och vägledande för kommuner och regioner. Gestaltad livsmiljö innebär en helhetssyn på formandet av livsmiljön, där bland annat arkitektur, form, design, konst, historiska sammanhang och sociala värden ses som ett sammanhållet område. Inom både nationella kulturpolitiska och kulturmiljöpoltiska mål finns ambitioner om att främja ett kulturarv som bevaras, används och utvecklas. Även i nationella miljömål framgår att natur- och kulturvärden ska tas tillvara och utvecklas.

På lokal nivå framgår stadens kulturpolitiska mål i *Göteborgs Stads kulturprogram*.² Ett av målen handlar om att kulturarvet ska värnas, vårdas, tillgängliggöras och utvecklas. Stadens kulturplaneringsmål i samma program gör gällande att stadens kulturplanering ska göra stadens karaktär och historia tydlig. I stadsbyggnadskontorets skrift *Stadsbyggnadskvaliteter* från 2008, som togs fram som ett komplement till översiktsplanen, beskrivs de grundläggande dragen i stadens karaktärer. Två av utgångspunkterna i hur stadens karaktärer ska vårdas och utvecklas är dels att ta vara på de historiska spåren från stadens olika epoker, dels att visa respekt för kulturhistoriskt intressanta byggnader och stadsmönster.³ Även i Göteborgs stads arkitekturpolicy beskrivs att estetiska konstnärliga och kulturhistoriska värden ska tas till vara och utvecklas.

Såväl statyn i Rådhuset som andra offentliga konstverk i staden är del av Göteborgs kulturarv, något som ska skyddas och tas till vara enligt ovanstående lagar och målsättningar. Statyn är dessutom del av en miljö med särskilt högt historiskt och kulturhistoriskt värde i staden. Att byta ut statyer som är del av vår gemensamma kulturhistoria och göra förändringar i det befintliga beståndet av offentliga konstverk bedöms inte vara åtgärder som värnar kulturarvet.

Skyddsbestämmelser för kulturhistoriska värden inklusive Rådhuset

Det finns olika sätt som byggnader och miljöer med högt kulturhistoriskt värde kan skyddas på. Det handlar till exempel om bestämmelser i kulturmiljölagen om byggnadsminnen och fornminnen, områden som utnämns riksintressen för kulturmiljövården eller blir del av bevaringsprogram. Områden som utgör riksintresse beskrivs som sammanhängande kulturmiljöer av stor betydelse ur ett nationellt perspektiv. Det är områden som särskilt väl belyser viktiga historiska skeenden. Värdena är knutna till såväl enskilda objekt och områden som till hela miljöns kulturhistoriska och rumsliga samband.⁴

Runt 50 byggnader i Göteborgs kommun är skyddade som byggnadsminnen enligt 3 kap. KML. Både Rådhusets äldre och yngre del är skyddade som byggnadsminnen, likaså

² [Göteborgs Stads Kulturprogram \(goteborg.se, 2014\)](http://goteborg.se)

³ [Stadsbyggnadskvaliteter Göteborg, stadsbyggnadskontoret \(goteborg.se, 2008\)](http://goteborg.se)

⁴ [Riksintressen för kulturmiljövården – \(boverket.se, 2021\).](http://boverket.se)

utgör området ett riksintresse, är del av Göteborgs stads bevarandeprogram och omfattas av förvanskningsförbud enligt PBL. I Rådhusets vård- och underhållsplan som togs fram 2017 framgår de specifika skyddsbestämmelser som gäller för gårdsutrymmet utifrån byggnadsminnesförklaringen: ”Till byggnaden hörande gårdsutrymme må ej utan riksantikvariens samtycke ytterligare bebyggas eller bli föremål för väsentlig förändring.” Vad gäller skulpturen ”Sittande flicka” finns en specifik kulturhistorisk anvisning att skulpturen omfattas av byggnadsminnesförklaringens skyddsbestämmelser och av förvanskningsförbud enligt PBL.⁵

Konstens egenvärde och fria ställning

Principen om armlängds avstånd

Armlängds avstånd är en princip som används inom kulturpolitiken. Principen innebär att kulturens innehåll ska få verka fritt från politisk styrning. Konstnärernas riksorganisation (KRO) menar att principen dels handlar om demokrati och yttrandefrihet, dels konstnärlig kvalitet och tilltro till kunskapen. Här understryks vikten av att låta sakkunniga bedöma och fatta beslut om offentligt finansierad konst och utställningar.⁶ Även om principens vikt ofta betonas även av beslutsfattare finns delade meningar om exakt hur armlängds avstånd definieras⁷ och även hur det praktiseras när det ställs emot andra principer, såsom demokrati och jämställdhet.⁸ Myndigheten för kulturanalys presenterade i juni 2021 rapporten *Så fri är konsten* som handlar om hur den kulturpolitiska styrningen påverkar den konstnärliga friheten.⁹ Utredningen genomfördes som följd av ett regeringsuppdrag och såg över kulturpolitisk styrning på såväl statlig som regional och kommunal nivå.

I utredningen beskrivs två förhållningssätt gällande principen om armlängds avstånd. För det första handlar det om att politiker och politiska församlingar generellt ska avhålla sig från styrning som påverkar eller riskerar att påverka *vilka* företeelser konstnärer och kulturskapare väljer att skildra och *hur* olika företeelser skildras. För det andra bygger principen på att det ska finnas ett organisatoriskt avstånd mellan politiskt beslutsfattande och beslut som har med konstnärlig bedömning att göra. En av utredningens huvudsakliga slutsatser visar att principen om armlängds avstånd inte är möjlig att tillämpa fullt ut på regional och kommunal nivå då det saknas ett organisatoriskt skydd mot politiskt inflytande. Utredningen ser även att regioners och kommuners förhållningssätt till armlängdsprincipen är svårtolkat. Principen beskrivs hävdas i allmänna termer samtidigt som politiker fattar beslut som befinner sig nära innehållet i den konstnärliga verksamheten.

Utredningen beskriver att det finns ett behov av att styra kulturpolitiken, till exempel för att skapa förutsättningar för en ökad delaktighet och jämställdhet och för att säkerställa jämlika möjligheter att utöva kultur över hela landet och inom olika områden. Det som saknas är en lämplig utformning av styrningen, som också säkerställer att genomförandet inte påverkar eller riskerar att påverka den konstnärliga friheten negativt.

⁵ [Vård- och underhållsplan för Rådhuset \(higab.se, 2017\)](#)

⁶ [Reform 08. Stärkt arbetet med konstnärlig frihet, en armlängds avstånd och fristäder - Konstnärernas Riksorganisation \(kro.se, 2021\)](#)

⁷ [”Politiker bryter mot princip – vill kunna styra över kulturen” | \(svt.se, 2018\)](#)

⁸ [What is the length of an arm? Susanna Dahlberg \(regionteatervast.se, 2019\)](#)

⁹ [Så fri är konsten. Rapport 2021:1 från Myndigheten för kulturanalys \(kulturanalys.se, 2021\)](#)

Motionens första förslag handlar om att byta ut statyn ”Sittande flicka” på grund av vad som skildras och hur det skildras. Motionens andra förslag är att göra en inventering av offentliga konstverk med syftet att genomföra förändringar utifrån vad konstverken skildrar. Förslagen bedöms vara tydliga exempel på politisk styrning av konstens innehåll, något som därmed går emot principen om armlängds avstånd.

Idealet om konstnärlig frihet

Konstnärlig frihet är ett ideal som handlar om att konst och kultur som skapas i samhället så långt som möjligt ska utgå från fria kreativa processer. Ett av de nationella målen inom svensk kulturpolitik som beskriver idealet lyder: ”Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund”. I *Göteborgs Stads kulturprogram* beskrivs konstens frihet och oberoende i ett av de konstpolitiska målen: ”Stadens politik ska hävda konstens integritet, oberoende och egenvärde”.

Utredningen *Så fri är konsten* från Myndigheten för kulturanalys visar att det inom framför allt regional, men även kommunal nivå, finns en målstyrning som riskerar att påverka den konstnärliga friheten negativt.¹⁰ Kulturen förväntas att bidra bland annat till att stärka regional attraktivitet, folkhälsa, ekonomisk tillväxt och hållbar utveckling. Utredningen betraktar det som paradoxalt att kulturpolitiken ger i uppdrag att främja olika utvecklingsambitioner, men samtidigt hävdar kulturens egenvärde och att den inte ska avkrävas samhällelig nytta och specifika effekter. En av rekommendationerna utifrån utredningen är att regioner och kommuner bör avstå från uppdrag, kriterier och satsningar som anger efterfrågade samhällseffekter eller särskilda inriktningar eller perspektiv i det konstnärliga innehållet.

Konst- och kulturgestaltning i stadens offentliga miljöer

Göteborg Konst

Göteborg Konst är en enhet på kulturförvaltningen som arbetar med konstgestaltning i stadens offentliga rum. Enheten arbetar utifrån stadens konstpolitiska mål, fastställda i *Göteborgs Stads kulturprogram*. I kulturprogrammet framgår att stadens konstpolitik ska hävda konstens integritet, oberoende och egenvärde, främja konstnärlig yttrandefrihet och kvalitet samt skapa goda och hållbara villkor för konsten och konstnärerna.

Enheten arbetar bland annat med att leda och samordna konstgestaltningar utifrån enprocentregeln och att placera konstverk ur stadens konstsamling på stadens arbetsplatser. I uppdragsbeskrivningen står bland annat: ”Genom vår samlade kompetens och tillsammans med många aktörer gör vi plats för fler röster och för konst som överraskar, stör och berör” och ”Konsten är en viktig del av vårt demokratiska samhälle. Den kan förflytta tankar och gränser och få oss att förstå vår historia, samtid och framtid”. Inköpen av ny konst till konstsamlingen går till genom att rådgivande konstkonsulter parvis besöker aktuella utställningar på gallerier, konsthallar och andra lokala plattformar för samtida konst i staden och väljer ut konsten som ska köpas in. När inköpen görs finns ingen särskild miljö i åtanke, utan inköpen baseras på konstkonsulternas råd. Det ger en stor frihet vid inköpen och skapar en bred konstsamling där många olika konstnärskap och stilar finns representerade. Göteborg Konst arbetar också med konstkartan, en digital karta som visar ett urval av stadens offentliga konstverk.¹¹ Idag finns det ingen

¹⁰ [Så fri är konsten. Rapport 2021:1 från Myndigheten för kulturanalys \(kulturanalys.se, 2021\)](#)

¹¹ [Konstkartan Göteborg - Göteborg Konst \(goteborgkonst.se\)](#)

övergripande förteckning eller framtagna statistik som avser den offentliga konsten i staden.

Namnberedningen

Ett annat uppdrag som handlar om stadens offentliga rum men som berör kulturmiljön i ett bredare perspektiv är namnberedningen. Namnberedningens uppgift är att bereda, upprätta samt lämna förslag till namn inför beslut i kulturnämnden. Av kulturnämndens reglemente 2 kap. 2 § pkt 5 framgår att nämnden ska ”besluta om namn på stadsdelar, gator, vägar och stråk, broar, parker, torg och kommunala anläggningar, institutioner m m enligt Kulturmiljölagen och God ortnamnsed”. Det finns i namnberedningens instruktion vissa principer för förslagen som ska läggas fram och det finns alltså en tydligare inriktning än den konstnärliga frihet som präglar konstgestaltningen. Bland annat ska namn föreslås utifrån Göteborgs historia, geografi, flora och fauna. Hänsyn ska tas till namn i angränsande områden och Göteborgs lokal- och kulturhistoria. Därtill bör personnamn spegla Göteborgs mångfald och nya ortnamn ska till minst hälften utgöras av kvinnoamn.

Förvaltningens bedömning och förslag till beslut

Förvaltningens bedömning är att motionens förslag om att byta ut en staty på Rådhusets innergård dels går emot principen om armlängds avstånd, dels innebär ett ingrepp i en miljö med högt kulturhistoriskt värde. Även om motionens ambitioner om att stärka jämställdheten är välmenande innebär det en form av målstyrning som riskerar att begränsa den konstnärliga friheten genom att politiken styr konstens innehåll. De slutsatser som Myndigheten för kulturanalys kommer fram till i utredningen *Så fri är konsten* visar att det finns svårigheter idag att hitta former för politisk styrning av konstens förutsättningar som inte riskerar gå in för långt och påverka konstens innehåll. Särskilt inom kommunal och regional nivå saknas ett organisatoriskt skydd mot politiskt inflytande i konsten. Vidare är bedömningen att motionens andra förslag om att inventera hur många offentliga konstverk i Göteborg som är av namngivna historiska kvinnor respektive namnlösa kvinnor och flickor i syfte att genomföra förändringar bör avstyrkas utifrån dess uttryckliga syfte att genomföra förändringar, vilket också är ett förslag som innebär politisk styrning på konstens innehåll.

Mot bakgrund av ovanstående föreslår förvaltningen att kulturnämnden avstyrker motionen. Med hänsyn till stadsutvecklingen framåt bör målsättningen vara att främja en mångfald av konstnärliga uttryck utan styrning av dess innehåll samtidigt som det gemensamma kulturhistoriska arvet värnas.

GÖTEBORGS STADS KULTURFÖRVALTNING

Anna Rosengren

Sofia Lubian

Förvaltningsdirektör

Avdelningschef Stab, kultur och utveckling

Handling 2022 nr 195

Motion av Stina Svensson (FI) om att byta ut statyn "Sittande flicka" som är placerad vid Rådhusets innergård

Feministiskt initiativ lämnar nu efter åtta år 2014-2022 kommunpolitiken i Göteborg.

Varje gång som jag har gått in i Rådhuset, den politiska maktens boning i Göteborg, har jag mötts av en staty av en naken namnlös kvinna. Det har för mig blivit en symbol för ojämställdheten inne i Rådhuset. Jag uppfattar statyn som en rest från det 1900-tal där kvinnans kropp var ett objekt för den manliga konstnärsblicken och till för allmän försköning. Nu är året 2022. Jag föreslår att statyn byts ut mot en mer lämplig utsmyckning som inte påminner om det könsmaktförtryck som fortfarande genomsyrar alla delar av världen, alla samhällsklasser, och alla svenska kommuner.

Statyn "Sittande flicka" visar en naken ung sittande kvinna stöder sig på ena armen med ena benet vikt in under det andra och huvudet vridet åt sidan. Den står på Rådhusets innergård rakt framför entrén och syns genom alla fönster. På sockeln finns en plakett som bland annat lyder: "Gåva av fru Conny Colliander och hennes söner".

Statyn "Sittande flicka", Rådhuset Göteborg

”Sittande flicka” är skapad av den svensk-danske konstnären Gerhard Henning (1880-1967). Den ställdes ut på utställningen Nordisk konst 1939, i den då nybyggda Mässhallen vid Liseberg. Där köptes den in av Consuela Colliander som senare skänkte den till Rådhuset i Göteborg där hennes man var verksam som rådman.

Jag har tidigare i min bifallna motion över att upprätta en staty över en kvinnlig fotbollsspelare i Göteborg uppmärksammat att det i Göteborg finns allt för få statyer av riktiga historiska kvinnor, som ges ett namn och får behålla kläderna på. Medan det finns en uppsjö av statyer av namnlösa nakna kvinnor.

Det är inte för mycket begärt att den högsta politiska ledningen i Göteborg inte reproducerar detta mönster av ojämställdhet.

Kommunfullmäktige föreslås att besluta:

1. Kommunstyrelsen överser att byta ut statyn ’Sittande flicka’ till annan utsmyckning som inte är del av det strukturella förtrycket av kvinnor i Göteborg.
2. Kulturnämnden i samverkan med berörda nämnder och bolag genomför en inventering av hur många offentliga konstverk i Göteborg som är av namngivna historiska kvinnor och hur många som är av namnlösa kvinnor och flickor, i syfte att genomföra förändringar.

Stina Svensson (FI)